

bre i admonitori, destinada a ornar els rellotges solars, ve paradoxalment a confirmar això. Les inscripcions típiques dels vells rellotges de sol recordaven la fugacitat del temps i l'anunci de la mort: «*Cotidie morior*», «*Dum spectas fugio*», «*Maneo nemini*», «*Totes fereixen, la darrera mata*», «*Latet ultima*», «*Ex his una tibi*»...¹⁷ Tota aquesta epigrafia era més aviat sumptuària, i en tot cas, poc eficient: llatínades el·líptiques o aforismes concentrats, no podien ser llegits amb massa atenció, ni el lloc on eren fixats es prestava a afavorir-ne el paper de *memento*, i per això mateix perdien exemplaritat. I els rellotges de campanar no hi anaven més enllà: potser menys i tot. Les batallades dels rellotges públics disfressaven la seva implacable duresa amb ressons litúrgics, i al capdavant es reduïen a fer de senyal automàtic per a escandir les rutines de la gent. Sospito que tot devia ser ja una mica distint en introduir-se el rellotge de paret, i que, de mica en mica, el canvi es devia accentuar amb l'expansió del rellotge de butxaca i, finalment, del rellotge de polsera. Ara tenim comptadors de temps que ens acompanyen les vint-i-quatre hores del dia. Els necessitem per a regular les nostres activitats més importants i les més banals. D'entrada, semblen uns artefactes inofensius, simplement útils. Però juguen un

17. Es tracta d'una sèrie de referències a inscripcions o màximes sobre la brevetat de la vida i la inevitabilitat de la mort.

paper en la nostra vida que no tenia precedents. No porten inscripcions altisonants i filosòfiques. No els cal portar-ne: l'efecte que fan és més penetrant i esmolat que no el que poguessin fer tantany les frases àrdues dels rellotges de sol. Amb el temps, l'home d'avui fa el que feia i ha fet l'home d'abans: aprofitar-lo, perdre'l, matar-lo, passar-lo. La diferència és que ara té contínuament davant dels ulls una esfera impassible i unes busques incessants, que li ho mesuren —que li ho compten. Els metafísics contemporanis han insistit sovint en la condició *temporal* de l'home: ens han explicat acadèmicament que som «històrics», que «som per-a-la-mort» i coses per l'estil. La indústria rellotgera, de la seva part, ha contribuït molt a fomentar aquesta convicció de la nostra temporalitat. Cada cop que consultem el rellotge, reben un impacte dolorós. Sovint no ens n'adonem tan sols: es tracta d'una impressió —com ara diuen— subliminar, instantània i inconscient. Però hi és. Mirem quina hora és per acudir a una cita, per emprendre una feina, per agafar el tren, i en realitat —o simultàniament— el rellotge es limita a dir-nos que som temps i que el temps s'escola. L'home del passat no estava subjecte a aquesta mena d'advertència permanent. Per a ell, el trànsit del temps prenia un caràcter menys immediat, menys detallat: el *sentia* a través dels cicles còsmics, el dia i la nit, les estacions, el ritme de les collites i de les gestacions dels animals. El temps, llavors, era un magma obscur, insondable,